

KUML

1967

KUML

ÅRBOG FOR JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

1967

With Summaries in English
Mit deutschen Zusammenfassungen

UNIVERSITETSFORLAGET I ÅRHUS

1968

Omslag:

Flintdolk fra Roun Hedegaard

Redaktion:

OLE KLINDT-JENSEN OG POUL KJÆRUM

Copyright 1968

by

Jysk Arkæologisk Selskab

Printed in Denmark

by

Aarhus Stiftsbogtrykkerie A/S

INDHOLD/CONTENTS

<i>Henrik Thrane: En bronzealderhøj ved Vesterlund</i>	7
Ein bronzezeitlicher Grabhügel bei Vesterlund, Jütland	32
<i>H. Hellmuth Andersen og Poul Kjærum: Senneolitiske gravanlæg i Tønning skov</i>	37
Spätneolithische Gräber in Tønning skov	58
<i>R. og E. Blankholm, Søren H. Andersen: Stallerupholm</i>	61
Stallerupholm	109
<i>Märta Strömberg: Undersökningarna rörande Hagestad i Skåne</i>	117
Untersuchungen in Hagestad, Schonen	122
<i>Robert Thomsen: Undersøgelse af jernalderslagger og jerngenstande fra Hagestad i Skåne</i>	124
Untersuchungen von eisenzeitlichen Schlacken und Eisengegenständen aus Hagestad	142
<i>Ole Klindt-Jensen: Hoved og hove</i>	143
Kopf und Hufe	147
Mindre Meddelelser	
<i>Ole Christensen: Skeletfundet ved Vædebro</i>	151
<i>Per Lysdahl Jensen: En brændtbenskiste fra Langtved</i>	157
<i>Niels Thomsen: To jernalderildbukke</i>	161
<i>Niels Thomsen: En stensat brønd?</i>	162

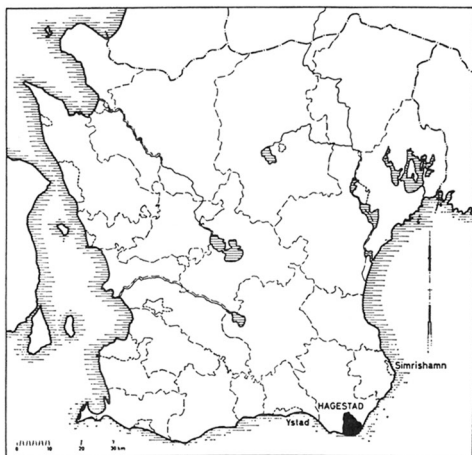

Fig. 1. Undersökningsområdets belägenhet i Skåne.
Die Lage des Untersuchungsgebiet in Schonen.

UNDERSÖKNINGARNA RÖRANDE HAGESTAD I SKÅNE

Av MÄRTA STRÖMBERG

I Skåne har man under årens lopp företagit en lång rad arkeologiska undersökningar av enskilda objekt, och till stor del tack vare dessa har man kunnat bilda sig en helhetsuppfattning om kulturutvecklingen under förhistorisk tid i landskapet. Men allteftersom metoderna förfinas och stoffet ökar skärpes kraven på forskningsuppgifterna, på fyndbearbetningen och fältarbetena. Och man finner snart, att vi trots allt har en mängd olösta problem att ta itu med.

För att söka komma tillrätta med en del av dessa problem påbörjade förf. 1960 en bebyggelsehistorisk undersökning i Hagestad, Löderup sn i sydöstra Skåne (fig. 1). Avsikten var att genomföra ett arbete av en typ, som inte förut hade prövats i landskapet, nämligen att inom ett litet område systematiskt under en längre tidsperiod försöka kartlägga hela den förhistoriska bebyggelsen och därvid redan från början samarbeta med företrädare för vissa andra vetenskaper [1]. Hagestads by utvaldes då av flera orsaker. Ett viktigt skäl var att man inom en och samma by har högst olika markbeskaffenhet och att man därigenom skulle kunna studera bebyggelsens eventuella anknytning till vissa bestämda marktyper. Här finns längst i norr de s. k. Tuvorna med stenbunden och vattensjuk mark. Söder därom ligger den nuvarande ca 2,5 km långa radbyn, till vilken hör tunga lerjordar med rik avkastning. Ne-

danför dessa ligger utmarkerna, som består av relativt lätta, sandblandade jordar, till vilka gränisar den numera till stor del uppodlade Hagestads mosse, som i sin tur har kontakt med Östersjön genom det lilla vattendraget Tykeå. Söder om mossen följer så Järarna, ett litet hedområde med ytterst lätt, ur odlingssynpunkt mager jord. Och slutligen har vi nere vid Östersjöns kust ett flygsandsområde med höga dyner. Huvudparten av Hagestad ligger numera under odling.

Ett annat viktigt skäl till att just Hagestad utvaldes för denna speciella forskningsuppgift var att här fanns ett bra äldre kartmaterial för den kulturgeografiska undersökningen, som går ut på att rekonstruera odlingsgång och markfördelning under förhistorisk tid och tidig medeltid. Området ansågs också ha en lämplig omfattning. Genom att det är så mycket som 30 kvkm kunde man ha möjlighet att inom dess gränser påvisa många anläggningar från skilda perioder och kunna följa eventuella omflyttningar. Namnet Hagestad är av gammal typ, och vissa andra namn inom området förmodades kunna härledas bakåt till förhistorisk tid.

Vårt att observera är däremot, att Hagestad inte utvaldes på grund av att här fanns speciellt många kända fornlämningar. Man kan tvärtom säga, att det med undantag för de 4 megalitgravarna (varav en var osäker före undersökningen) finns ett ganska litet antal fornlämningar ovan jord. Det är endast några bronsåldershögar, som dessutom vid undersökningen visade sig vara av annan beskaffenhet än man väntat. Av fynd kände man en stor denarskatt från romersk tid, några gravfynd från olika perioder samt ett litet antal lösa fynd i de större museerna. Man hade inte heller på senare tid arbetat inom Hagestad och därigenom skaffat sig mera ingående kännedom om byn.

Uppgiften gick ut på att registrera och utforska allt man kunde få fram rörande förhistorisk verksamhet och samtidigt studera olika miljöpåverkande faktorer. Det gällde att arbeta med en rad olika problem, exempelvis beträffande tidpunkten för skilda kulturers framträdande i denna del av Skåne, dessa kulturers närmare kännetecken och beroendeställning till andra, bebyggelsens gestaltning och eventuella omfördelning, självförsörjning beträffande råmaterial resp. import av sådana, näringsfång m. m. Till arbetsuppgiften knöts olika forskare, framför allt från naturvetenskapliga ämnen men även humanister.

När vi startade fältarbetet visste vi inte, om det ännu fanns någonting kvar att hitta ute i terrängen. Det kunde ju vara så, att bönderna med sin markbearbetning spolierat allt. Men det visade sig snart, att så absolut inte var fallet. Det fanns oerhört mycket kvar. En del hade skadats eller förstörts, men också då kunde man många gånger rädda fynd och bilda sig en uppfattning om vad som legat här. Men det gällde då framför allt att arbeta mycket intensivt ute i fält. Det var därför en högst väsentlig sak, att det fanns för arkeologiska uppgifter tränad arbetskraft i det nära grannskapet. För just denna typ av undersökning var det nödvändigt att under större delen av året bevaka området. Detta gällde framför allt under de första åren, när man ännu var obekant med förhållandena och alltså ej visste, var man skulle komma att sätta in de stora fältarbetena. Då måste man ha erfarna medarbetare, som ofta kunde rekog-

noscera på fälten och efter regn och storm, efter markbearbetning eller dikesgrävning genast kunde ge sig ut och ta vara på fynd, göra noggranna iakttagelser och smärre provgrävningar som förberedelser till senare insatta utgrävningar. Genom att rekognosceringar i Hagestad företagits i en skala, som aldrig tidigare skett i Skåne, har man kunnat insamla maximalt med lösfynd och i åtskilliga fall rädda anläggningar eller delar av sådana, innan de vid nästa odlingsstillfälle skulle ha spolierats.

Det visade sig snart, att Hagestadsundersökningen satts in i elfte timmen. När arbetet påbörjades var förhållandena gynnsamma, och mycket fanns ännu kvar att frilägga under det odlade skiktet. Men under de år som gått sedan dess har det skett stora rationaliseringar i lantbruket, vilka haft till följd, att man numera tränger ned till kulturlager och gravar och förstör dessa samt med en ny maskintyp avlägsnar all den småsten, som tidigare var till hjälp vid rekognosceringsarbetet genom att den gav en fingervisning om att här låg eller hade legat någon sorts fornlämning. Vissa marker har också planerats för sommarstugebebyggelse, vilket betyder, att förhistoriska anläggningar kan komma att förstöras. Men lyckligtvis har undersökningen inom Hagestad numera hunnit så långt, att dessa förändringar inte gör så stor skada som nästan överallt annars. Man kan dock med säkerhet säga, att det inte skulle ha varit möjligt att nu påbörja och med framgång genomföra ett arbete av detta slag.

Fig. 2. Plats för järnhantering på Hagestad nr. 6³, delvis frilagd.
Ort für Eisenbearbeitung, Hagestad Nr. 6³, teilweise freigelegt.

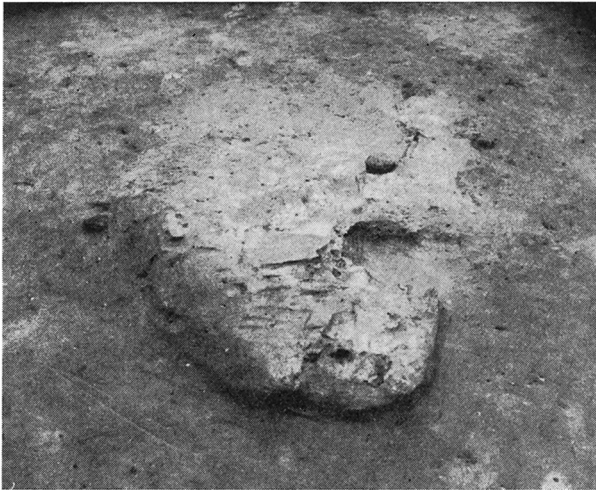

Fig. 3. Lerklädd ugn på Hagestad nr. 6³.
Ofen mit Lehmbeleidung,
Hagestad Nr. 6³.

Samtidigt med fältarbetena spårades i Hagestad med omnejd mer än ett hundratal förut okända fornsakssamlingar. Dessa genomgicks, och det visade sig då, att de flesta innehöll föremål, som relativt nyligen påträffats och där upphittaren kunde visa var sakerna var funna. Sådana fynd har ju av olika skäl ett begränsat värde vid en bebyggelsehistorisk undersökning, men här kunde man i många fall genom kontrollundersökningar påvisa, att lösfynden måste höra samman med vissa bestämda boplatser eller gravtyper.

Huvudparten av Hagestad är numera undersökt. På många fält har stora utgrävningar genomförts, på andra har man gjort systematiska provgrävningar och frilagt smärre anläggningar. På vissa arealer har man inte funnit några bevarade anläggningar men ändå vid talrika rekognosceringar insamlat ett stort fyndmaterial. Smärre områden är fyndtomma.

Utrymmet medger inte någon närmare redogörelse för resultaten av undersökningen. Men det kan sägas, att en stor mängd boplatsslämningar, gravplatser, depåer m. m. påträffats och att en rad problem aktualiserats [2]. Redan från början var det meningen, att det som kom fram vid fältarbetena omedelbart skulle användas för det fortsatta forskningsarbetet. Detta innebar, att när man fann något av vetenskapligt intresse skulle arbetet härmed snarast möjligt föras vidare såväl inom Hagestad som på andra platser i landskapet. Detta har fört med sig, att vi i många fall har måst arbeta utanför Hagestad, vilket förlängt tiden för forskningsuppgiftens genomförande [3].

Ett av problemen inom den del av Skåne, där Hagestad ligger, är järnhanteringen. Vid tidigare undersökningar i sydöstra Skåne har påträffats slagg i ganska stora mängder, och det har kunnat konstateras, att man arbetat med järn framför allt på boplatserna från vendel- och vikingatiden [4]. Men problematiskt är om man verkligen kan räkna med att här funnits någon användbar malm inom denna del av landskapet, i varje fall i tillräcklig utsträckning. Om man, som förmodat, i stor omfattning måste importera malmen har man problemet, varifrån den i så fall köpts och om den eventuellt importerats i form

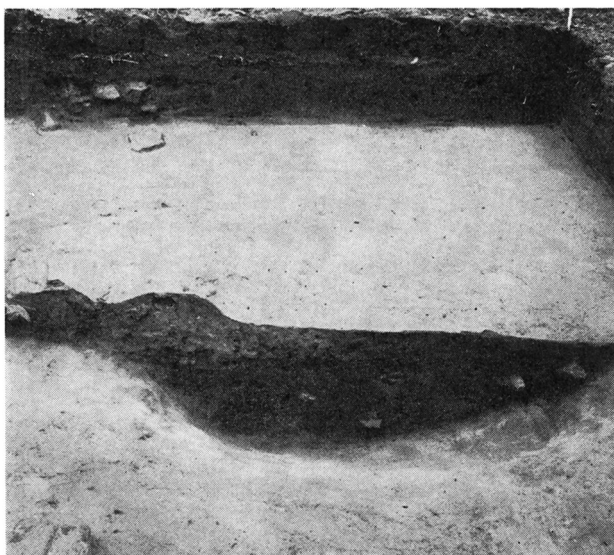

Fig. 4. Snitt genom ugn jämte härdgröp på Hagestad nr. 8³.

Schnitt durch Ofen und Herdgrube, Hagestad Nr. 8³.

av malm, som redan genomgått en första reduktionsprocess. Det gäller alltså att söka spåra malmens ursprung.

Vid arbetet i Hagestad har intresset varit inriktat på att noggrant undersöka sådana platser, där man kunde finna spår av järnhantering för att sedan i största möjliga utsträckning få slagger och järnföremål undersökta kemiskt och metallografiskt. Det visade sig snart, att det fanns sådana fynd och anläggningar på skilda ställen i Hagestad. En liten del av fyndmaterialet har hittills lämnats till analys, däribland några saker till Robert Thomsen från Varde Staalværk, som nu redovisar sina resultat i årets Kuml. För att underlätta förståelsen av hans bidrag skall här preliminärt sägas något om fyndplatserna, fastän materialet från dessa ännu ej är genomarbetat. Med avsikt har från Hagestad hittills inga större och finare saker, som kunde misstänkas vara importgoods, lämnats till analys.

Presentationen gäller Hagestad nr. 6³, 8³, 38⁴ och 38⁶. Den förstnämnda platsen är belägen i byns södra del. På detta och angränsande fält undersöktes under åren 1961–62 stora boplatsoområden från sen bronsålder och äldre järnålder, huvudsakligen tiden omkring Kr. f. Men även århundradena närmast efter Kr. f. är företrädda. På nr. 6³ undersöktes ett område, där man sysslade med järnhantering. Inom en 7 m lång och 2,6 m bred stolpkonstruktion, som tyder på förekomsten av en byggnad av något slag, påträffades 3 delvis lerklädda och stenskonade gropar, i ett fall med ett kraftigt ytskikt av lera (fig. 2–3). I samtliga gropar påträffades järnslag. Här fanns bl. a. bottenmältor samt en mängd små droppformiga bitar. I något fall syntes märken efter en tång. Det fanns också förslaggade bitar av ugnsinfodringen. Ugnen har uppenbarligen haft väggar, som höjt sig över marken. Också några järnbitar påträffades här. Av övrigt fyndmaterial att döma härrör anläggningen från romersk järnålder.

På Hagestad nr. 8³, som ligger ungefär mitt i byområdet, har vi bebyggelse från samma tid och senare. Här påträffades en samling gropar för järnsmide. Det fanns flera små välbevarade härdgropar i anslutning till ugnarna, och man fann lämningar av en överbyggnad av lera och kalkstensskivor samt en amboltsten. Slaggen var dock här till större delen borttagen (fig. 4).

Hagestad nr. 38⁴ och 38⁶ ligger öster om 8³. Här har påträffats och undersökts ett flertal husgrunder huvudsakligen från vikingatiden. Det rör sig om grophus av skiftande konstruktion, byggda för olika ändamål. I ett av husen på 38⁴ låg en lerklädd smältgrop för järn. Här fanns förutom slaggen en mängd förslaggade lerstycken. Fyndmaterialet i huset ger en säker vikingatidsdatering.

Förutom de prover, som Thomsen redogör för, finns det inom undersökningsområdet många fler fynd av såväl slagg som föremål av järn, härrörande från skilda perioder. Även på några platser i angränsande socknar har under senare år påträffats och undersökts husgrunder, där det klart kunnat konstateras, att man sysslat med järnsmide. Även en del av dessa fynd måste undersökas på kemisk och metallografisk väg för att man skall få ett tillfredsställande underlag för bedömningen av utvecklingen av järnhantering och smide under förhistorisk tid i denna del av Skåne. Det är också möjligt, att de fortsatta fältarbetena kommer att resultera i flera sådana fynd. Att prover från Skåne undersökes och diskuteras i Danmark samtidigt med att den stora svenska järnundersökningen, som även omfattar skånska fynd av äldre och nyare datum, är i gång måste anses vara mycket värdefullt och befrämjande för forskningen.

Zusammenfassung

Untersuchungen in Hagestad, Schonen

In Hagestad im südöstlichen Schonen findet seit 1960 eine Untersuchung statt mit dem Ziel, Klarheit über die Siedlungsgeschichte während der ganzen Vorzeit zu bekommen, sowie auch einen Ausgangspunkt für die Behandlung von einer Reihe von Problemen zu erhalten, die teils diesen Teil von Schonen angehen, teils von mehr allgemeiner Bedeutung sind. Die Arbeit wurde zurechtgelegt als »team work«, an dem Forscher verschiedener Disziplinen teilnehmen. Der Archäologe arbeitet zusammen mit einem Kulturgeographen, einem Geologen, einem Botaniker, einem Zoologen und einem Sprachwissenschaftler, und außerdem nimmt man andere Spezialisten für verschiedenere Arbeit in Anspruch. Das bisher erhaltene Material ist von sehr großem Umfang, und die Ausgrabungen in Hagestad haben Untersuchungen an anderen Orten im östlichen und südöstlichen Schonen veranlaßt, die Licht über die gleichen Probleme werfen.

Eine wichtige Frage in diesem Zusammenhang ist, auf welche Weise man sich Eisen verschaffte, und wie das Schmieden in verschiedenen Abschnitten der Vorgeschichte vor sich gegangen ist. In Hagestad und angrenzenden Kirchspielen ist wesentliches Material zur Beleuchtung dieser Frage gefunden worden. An mehreren Orten hat man Anlagen gefunden, die deutlich belegen, daß Arbeit mit Eisen stattgefunden hat, und zwar teils das Ausbrennen von Erz, eventuell auch eine zweite Reduktion von Erz, das schon den ersten Prozess hinter sich hatte, teils das Ausschmieden von größeren oder kleineren Gegenständen. Die Feldarbeit ist jedoch noch nicht abgeschlossen, und darum dürfte man erwarten, weiterhin noch einiges Material dieser Art zu finden.

Märta Strömberg,
Lunds Universitet,
Schweden.

NOTER

1. M. Strömberg: Eine siedlungsgeschichtliche Untersuchung in Hagestad, Südost-Schonen. Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1961, s. 123 ff. – Strömberg: Österlensk fornbygd. Ale, Historisk tidskrift för Skåneland 1961, h. 1, s. 20 ff.
2. Strömberg: Handelsstråk och vikingabygd i sydöstra Skåne. Om Hagestadsundersökningen. Ale 1963, h. 3, s. 1 ff. – Strömberg: Stenåldersnytt i Hagestad. Byn med fyra stenkammargravar. Ale 1965, h. 2, s. 1 ff.
3. En större undersökning utanför Hagestad har föranlett utarbetandet av en särskild publikation, som nu föreligger i tryck. Preliminär redogörelse finns i Ale 1966, h. 2, s. 24 ff.
4. Strömberg: Untersuchungen zur jüngeren Eisenzeit in Schonen I, Lund 1961, s. 27, 179.